

Vienlīdzības princips sodu noteikšanā par konkurences tiesību pārkāpumiem

Daži apsvērumi Eiropas Savienības un Latvijas tiesību kontekstā

DR. IUR.

LAURIS RASNAČS

Latvijas Universitātes Juridiskās
fakultātes docents, zvērināts
advokāts, partneris SIA "Zvērinātu
advokātu birojs RASNAČS"

Ievads

Godīga konkurence ir viens no tirgus ekonomikas attīstības stūrakmeņiem. Nav pārsteigums, ka lietas gan par iespējamiem, gan arī jau ar galīgu nolēmumu konstatētiem konkurences tiesību pārkāpumiem nereti izsauc plašu sabiedrisko rezonansi. Viena no šādām konkurences tiesību lietām ar plašu sabiedrisko rezonansi ir t.s. "būvnieku karteļa lieta". Tās ietvaros Konkurences padome 2021. gada 30. jūlijā pieņēma lēmumu Nr. 22 lietā Nr. KL\2.2-3\19\18 "Par Konkurences likuma 11. panta pirmajā daļā un Līguma par Eiropas Savienības darbību 101. panta 1. punktā noteiktā aizlieguma pārkāpumu", ¹ ar kuru konstatēja, ka vairāki būvniecības tirgus dalībnieki Latvijā esot noslēguši karteļa vienošanās saistībā ar dalību publiskos un arī privātos būvniecības pakalpojumu iepirkumos. Saskaņā ar publiski pieejamo informāciju lielākā daļa tirgus dalībnieku, kuru rīcībā Konkurences padome konstatēja pārkāpumu, ir šo Konkurences padomes lēmumu pārsūdzējuši tiesā. ² Tiesa skata šis pārsūdzības atklātā tiesas procesā administratīvajā tiesu lietā Nr. A43004021. Šajā lietā ir pieteikti vairāki lūgumi par prejudiciālo jautājumu uzdošanu Eiropas Savienības Tiesai (turpmāk – EST). Šo rindu autors nav minētās administratīvās tiesu lietas dalībnieks un, protams, nevēlas paust secinājumus un pat ne pieņēmumus par to, kādi nolēmumi tiesām šajā lietā būtu jāpieņem. Tajā pašā laikā nevar atstāt bez ievēribas, ka izskanējušie prejudiciālo jautājumu uzdošanas lūgumi skar vairākus būtiskus konkurences tiesību jautājumus, kas ir nozīmīgi ne tikai konkrētajā lietā, bet arī konkurences tiesībās kopumā. Līdz ar to šie jautājumi ir pelnījuši plašāku diskusiju. Šī raksta ietvaros autors piedāvā palūkoties uz jautājumu par vienlīdzības principa nozīmi, nosakot sodu tirgus dalībniekiem par konkurences tiesību pārkāpumu, kā arī daži ar to saistītajiem jautājumiem.

1. Pienākums uzdot prejudiciālos jautājumus

Jebkurā diskusijā ir vēlams, ka tajā piedalās iespējami plašāks personu loks, kurām varētu būt pamatots viedoklis par diskutējamo jautājumu. Tomēr, ja diskutējamajam jautājumam ir nozīme konkrētās lietas izspriešanā un šis jautājums skar Eiropas Savienības (turpmāk – ES) tiesību normu iztulkošanu, tiesai, kas izspriež konkrēto lietu, ir pienākums uzdot jautājumus EST, lai saņemtu atbildi par pareizu attiecīgo ES tiesību normu iztulkojumu. Šāda pienākuma pamats ir nostiprināts Līguma par Eiropas Savienības darbību (turpmāk – LESD) ³ 267. pantā. Savukārt EST judikatūrā ir norādītas galvenās prejudiciālo nolēmumu funkcijas – vienveidīga ES tiesību piemērošanu, ⁴ palīdzība nacionālajām tiesām specifiskos ES tiesību aspektos, ⁵ kā arī tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšana. ⁶ Atbilstoši EST judikatūrai dalībvalsts tiesai ir jāvēršas EST ar prejudiciāliem jautājumiem, ja izpildās trīs kumulatīvi priekšnoteikumi: dalībvalsts tiesas tiesvedībā ir piemērojamas ES tiesības; atbildes uz prejudiciālajiem jautājumiem (prejudiciālais nolēmums) ir nepieciešams lietas atrisinājumam; nepastāv EST lietā *CILFIT* norādītie izņēmumi, t.sk. ES tiesību iztulkojums ir acīmredzams un par to nepastāv saprātīgas šaubas, pie tam šis iztulkojums ir vienlīdz skaidrs ne tikai dalībvalsts tiesām, bet arī EST. ⁷ Papildus ir būtiski minēt aspektu, kuru EST norādīja spriedumā jau minētajā *CILFIT* lietā, ⁸ bet sevišķi uzsvēra lietā "Komisija pret Franciju", ka dalībvalstu tiesām (it sevišķi pēdējās instances tiesai), ja ir runa par ES tiesību normu iztulkošanu, ir pienākums vērsties ar prejudiciāliem jautājumiem EST, kas vienīgā ir tiesīga sniegt saistošu ES tiesību normu iztulkojumu. ⁹

Kā autors ir norādījis jau vienā no savām iepriekšējām publikācijām, ¹⁰ konkurences tiesību regulējums ir uzskatāms par vienu no ES visvairāk integrētajām tiesību nozarēm, kas ir saistīts ar apstākli, ka konkurences tiesības ES ir cieši saistītas ar

vienotu tirgu dalībvalstu starpā kā vienu no lielākajām ES vērtībām.¹¹ To apliecina arī EST norādītais, ka dalībvalstu nacionālais konkurences tiesību regulējums ir aizgūts no ES tiesībām, dalībvalstu likumdevējam vēloties saskaņot savas dalībvalsts konkurences tiesības ar ES tiesībām.¹² Papildus jāņem vērā, ka ES konkurences tiesību regulējums ir lielā mērā ietverts jau LESD 101.–109. pantā. Līdz ar to daudzās konkurences tiesību lietās pēc būtības ir runa par attiecīgo LESD (pamatā 101. vai 102. panta) normu iztulkojumu, kas nozīmē, ka tiesām, kas skata šīs lietas, būtu jāvēršas EST ar attiecīgiem prejudiciāliem jautājumiem.

2. Nacionālā procesuālā autonomija un sodu noteikšana par konkurences tiesību pārkāpumiem

Ja būtu jāizlemj, vai EST uzdot prejudiciālu jautājumu saistībā ar soda noteikšanu par konkurences tiesību pārkāpumu, iespējams, ka tā uzdošanas oponenti varētu norādīt uz t.s. nacionālo procesuālo autonomiju¹³ un arī šajā sakarā Senāta izdarīto atziņu, ka "Eiropas Savienības dibināšanas līgumi vai regulas neierobežo dalībvalsti juridiskās atbildības līdzekļu izvēlē, vērsties pret konkurences tiesību pārkāpumu. Tā ir dalībvalsts procesuālā autonomija noteikt valsts tiesībās juridiskās atbildības līdzekļus, tostarp naudas sodu un tā apmēru (sal. Padomes 2002. gada 16. decembra Regulas (EK) Nr. 1/2003 par to konkurences noteikumu īstenošanu, kas noteikti Līguma 81. un 82. pantā, 5. pantu)".¹⁴ Šāds varbūtējs arguments vairāku iemeslu dēļ tomēr būtu vērtējams kritiski.

Pirmkārt, Padomes 2002. gada 16. decembra Regulas (EK) Nr. 1/2003 par to konkurences noteikumu īstenošanu, kas noteikti Līguma 81. un 82. pantā (turpmāk – Regula 1/2003),¹⁵ 5. pantā ir regulēts jautājums par dalībvalstu konkurences iestāžu pilnvarām pieņemt noteikta veida lēmumus, nevis jebkāda veida autonomiju soda noteikšanas politikā vai soda noteikšanas kritēriju izvēlē. Līdz ar to nav pamata secināt, ka minētais pants varētu pamatot dalībvalstu autonomiju sodu noteikšanas politikas vai kritēriju jautājumos.

Otrkārt, lai arī no iepriekš citētās Senāta atziņas varētu secināt, ka soda noteikšanas kritēriji ir procesuālais jautājums, šāds secinājums būtu uzskatāms, mazākais, par diskutablu, kā alternatīvu vērtējot secinājumu, ka soda noteikšanas kritēriji ir materiālo tiesību normu noteikumi un līdz ar to nacionālās procesuālās autonomijas princips soda noteikšanas kritērijiem principā nebūtu piemērojams. Vispārīgi materiālās konkurences tiesības raksturo mērķis atturēt tirgus dalībniekus no rīcības, kas rada negatīvas sekas patērētāju labklājībai vai efektīvai tirgus ekonomikai.¹⁶ Šī mērķa sasniegšanas līdzeklis konkurences tiesību publiski tiesiskās īstenošanas (*public enforcement*) ietvaros ir sods un citas negatīvas sekas (piemēram, aizliegums piedalīties publiskajos iepirkumos), savukārt privāttiesiskās īstenošanas dimensijā (*private enforcement*) – zaudējumu atlīdzība.

Materiālo un procesuālo tiesību nošķiršana konkurences tiesību privāttiesiskā īstenošanā ir vērtēta EST lietā C-267/20 *Volvo and DAF Trucks*. Gan ģenerāladvokāts Atanasij Ranta (*Athanasios Rantos*),¹⁷ gan EST¹⁸ norādīja, ka 2014. gada 26. novembra Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2014/104/ES par atsevišķiem noteikumiem, kuri valsts tiesībās reglamentē zaudējumu atlīdzināšanas prasības par dalībvalstu un Eiropas Savienības konkurences tiesību pārkāpumiem (turpmāk – Direktīva 2014/104),¹⁹ 17. panta 2. punkts, kas noteic kaitējuma prezumpciju kartēļa gadījumā, ir materiālo tiesību norma. Līdz ar to, ja šī norma, kas noteic minēto kaitējuma esamības prezumpciju, ir materiālo tiesību norma, tad vēl jo vairāk arī, piemēram, Konkurences likuma²⁰ 21. panta trešajā daļā noteiktā zaudējumu apmēra prezumpcija, nosakot to kā 10 % pārmaksu, kas piemērojama, ja pārkāpums ir izpaudies kā kartēļa vienošanās, ir uzskatāma par materiālo tiesību normu. Analogi tam, arī konkurences tiesību publiski tiesiskās īstenošanas noteikumi, kas paredz soda noteikšanas kritērijus un no kuriem ir atvasināms tas, cik lielu naudas sodu konkrētā gadījumā saņems tirgus dalībnieks, kurš pārkāpis konkurences tiesības, ir uzskatāmi par materiālo, nevis procesuālo tiesību normām.

Treškārt, pat tajā gadījumā, ja minētie soda noteikšanas kritēriji tomēr nebūtu principiāli izslēdzami no nacionālās procesuālās autonomijas principa piemērošanas tvēruma, nevajadzētu aizmirst, ka šis princips ir mainīgs, turklāt, vēl jo vairāk, šī principa eksistence ir apšaubāma. Kā jau 2011. gadā norādīja ievērojamais čehu tiesībnieks, profesors un bijušais EST ģenerāladvokāts Mihals Bobeks (*Michal Bobek*), teorija par nacionālās procesuālās autonomijas principu ir balstīta uz novecojušu, trīsdesmit (tagad nu jau vairāk nekā četrdesmit) gadus vecu doktrīnu, kuru ir nepieciešams pārskatīt. Dalībvalstis nebauda autonomiju procesuālos jautājumos, kuros EST nedrīkstētu "iejaukties". Procesuālās tiesības nav dalībvalstu *domaine réservé*, kurā neiesniegtos ES regulējums. Ja attiecīgo jautājumu regulē ES tiesības, to ekvivalenta vai efektīva īstenošana aptver visus iespējamus nacionālās procedūras jautājumus: no tiesāšanās izmaksām, procesuālajiem termiņiem, pārstāvības un pierādīšanas pienākuma līdz pārsūdzībai, izpildei un nolēmuma galīgajam raksturam. Šādu apsvērumu dēļ secināms, ka nacionālā procesuālā autonomija patiesībā nepastāv.²¹ Vadoties no šiem M. Bobeka norādītajiem apsvērumiem, ES tiesību ekvivalenta vai efektīva piemērošana aptver ne tikai materiālo konkurences tiesību piemērošanu, bet arī visus iespējamus konkurences

tiesību nacionālās procedūras jautājumus. Līdz ar to gan materiālo, gan procesuālo konkurences tiesību piemērošanā nebūtu pamata atsaukties uz dalībvalstu nacionālo procesuālo autonomiju.

Iespējams, ka daļa lasītāju nepiekritīs apgalvojumam, ka kritēriji soda noteikšanai par konkurences tiesību pārkāpumiem būtu uzskatāmi par materiālo tiesību normām, vai arī ka nacionālā procesuālā autonomija vispār nepastāv. Tomēr, pat abstrahējoties no kategorisku secinājumu izdarīšanas, tajos gadījumos, kad konkrētas lietas izspriešanai ir būtiska nozīme tiesību jautājumiem saistībā ar soda noteikšanas kritērijiem un to piemērošanu, visdrīzāk teju vienmēr pēc būtības diskusija ir par vai nu ES konkurences tiesību normu iztulkojumu, vai arī iztulkojumu tādām dalībvalstu tiesību normām, kas ir pārņemtas no ES regulējuma. Šajos gadījumos dalībvalsts tiesai būtu pamats vērsties EST ar lūgumu par prejudiciālo jautājumu uzdošanu.

3. Vienlīdzības princips un tā nozīme sodu noteikšanā par konkurences tiesību pārkāpumiem

Vienlīdzības princips (dēvēts arī par vienlīdzīgas attieksmes principu; *principle of equal treatment*) tiek atzīts par vienu no ES integrācijas procesa stūrakmeņiem un cita starpā noteic, ka līdzīgas situācijas nevar tikt risinātas atšķirīgi, savukārt atšķirīgas situācijas nevar tikt risinātas vienādi, ja vien tam nav objektīvs attaisnojums.²² Tas ir nostiprināts arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 20. pantā.²³ Ievērojot, ka ES vienotā tirgus izveide un darbība ir uzskatāma par ES konkurences tiesību virsmērķi,²⁴ vienlīdzības principam ir būtiska nozīme arī konkurences tiesībās, kuru ietvaros šis princips cita starpā veicina ekonomikas efektivitāti.²⁵

Vienlīdzības principam ir būtiska nozīme arī sodu noteikšanā par konkurences tiesību pārkāpumiem. Šī principa nozīme ir uzsvērtā vairākās tiesu lietās, kurās tiek vērtēts tirgus dalībniekiem piemērotais sods. Piemēram, nesēnajā spriedumā *Sony Corporation* lietā EST uzsvēra, ka saskaņā ar pastāvīgo judikatūru vienlīdzības princips ir vispārējs ES tiesību princips, kas noteic, ka līdzīgas situācijas nevar aplūkot atšķirīgi, savukārt dažādas situācijas nevar aplūkot vienādi, ja vien šāda pieeja nav objektīvi pamatota.²⁶ Soda noteikšanas sakarā ģenerālvokāts Džovanni Pitruccella (*Giovanni Pitruzzella*) precizēja, ka vienlīdzības princips paredz salīdzinājumu starp sodu, kas piemērots vienā un tajā pašā kartelī iesaistītajiem tirgus dalībniekiem. Salīdzinājums ar citiem gadījumiem ir pieļaujams tikai izņēmuma gadījumos.²⁷

Paralēli jautājumam, vai ir veikts korekts salīdzinājums starp vienu un to pašu pārkāpumu izdarījušiem tirgus dalībniekiem, vienlīdzības principa sakarā ir aktuāls arī jautājums par soda noteikšanas kritēriju salīdzinājumu tajos gadījumos, kad sodu piemēro Eiropas Komisija un dalībvalstu konkurences iestādes. Pētot šo jautājumu, ievērojamā britu konkurences tiesību zinātniece Niama Dana (*Niamh Dunne*) uzsver vienlīdzības principa nozīmi tajos gadījumos, kad dalībvalstu konkurences iestādes piemēro ES konkurences tiesības, kuru piemērošanā tām ir pienākums ņemt vērā EST sniegto iztulkojumu, kā arī Eiropas Komisijas praksē izdarītās atziņas. Ņemot to vērā, N. Dana uzsver, ka vienlīdzības principa nodrošināšanai būtu ļoti vēlama (*highly desirable*) lielāka harmonizācija starp Eiropas Komisijas un dalībvalstu konkurences iestāžu piemērotajiem sodu noteikšanas kritērijiem.²⁸

Papildus jāatzīmē, ka vienlīdzības principa nozīme saistībā ar soda noteikšanas kritērijiem nav tikai konceptuāla. Tā var būt arī visnotaļ konkrēta. Piemēram, lietā *Pometon* EST vērtēja, vai vienlīdzības principam atbilst un ir pienācīgi pamatots Vispārējās tiesas secinājums, ka vienam lietas dalībniekam būtu piešķirams tikpat liels naudas soda ārkārtas samazinājums kā tas, kuru citam šīs pašas lietas dalībniekam ir piešķīrusi Eiropas Komisija.²⁹ Tas nozīmē, ka vienlīdzības princips saistībā ar soda noteikšanu par konkurences tiesību pārkāpumiem paredz pienākumu gan veikt vienas lietas dalībnieku situāciju salīdzinājumu, gan konkrētu soda noteikšanas un arī atbrīvojumu kritēriju vērtējumu, gan arī pienākumu pienācīgi pamatot katram tirgus dalībniekam piemērotā soda apmēru kopsakarā ar citām salīdzināmām situācijām.

No iepriekš norādītā ir secināms, ka vienlīdzības principa piemērošana konkurences tiesībās cita starpā prasa korekta salīdzinājuma veikšanu ar līdzīgām situācijām, nosakot sodu tirgus dalībniekiem, kuri ir pārkāpuši konkurences tiesības. Vienlaikus, ievērojot gan vienlīdzības principa nozīmi ES tiesībās, gan to, ka konkurences tiesību regulējums izriet no ES tiesībām, jāsecina, ka tajos gadījumos, ja saistībā ar soda piemērošanu par konkurences tiesību pārkāpumu rodas jautājums par tiesību normas iztulkojumu kontekstā ar vienlīdzības principu, ir liela iespējamība, ka ir pamats uzdot prejudiciālos jautājumus EST. Tāpat vienlīdzības principa kontekstā ir būtisks arī jautājums par Eiropas Komisijas un dalībvalstu konkurences iestāžu piemēroto soda noteikšanas kritēriju lielāku harmonizāciju. Tādējādi turpmāk šajā rakstā autors sniegs skatījumu par Latvijas *status quo* šīs harmonizācijas jautājumā.

4. ES un Latvijas regulējums sodu noteikšanā par konkurences tiesību pārkāpumiem

Visnotaļ nesēn Latvijas normatīvajā regulējumā ir ieviesti būtiski grozījumi minētajā sodu noteikšanas kritēriju jautājumā. 2022. gada 26. augustā stājās spēkā 2022. gada 16. augusta Ministru kabineta noteikumi Nr. 517³⁰ "Grozījumi Ministru kabineta 2016. gada 29. marta noteikumos Nr. 179 "Kārtība, kādā nosakāms naudas sods par Konkurences likuma 11. panta pirmajā daļā, 13. un 14.¹ pantā un Negodīgas mazumtirdzniecības prakses aizlieguma likuma 5., 6., 7. un 8. pantā paredzētajiem pārkāpumiem""³¹ (turpmāk – Soda noteikšanas noteikumi). Šī raksta kontekstā ievēriību pelna ar minētajiem grozījumiem pieņemtā Soda noteikšanas noteikumu II¹ nodaļa, kurā ietilpstošais 25.¹ punkts paredz: "Nosakot naudas soda apmēru par Līguma par Eiropas Savienības darbību 101. panta pirmajā daļā vai 102. pantā paredzēto pārkāpumu, ņem vērā pārkāpuma smagumu, ilgumu, atbildību mīkstinošos un pastiprinošos apstākļus. **Naudas soda apmērs atbilst pārkāpumā tieši vai netieši iesaistīto preču vai pakalpojumu pārdošanas apjoma daļai, ko nosaka atkarībā no pārkāpuma smaguma pakāpes, reizinot to ar gadu skaitu, kuru gaitā izdarīts pārkāpums** [autora izcēlums]." Salīdzinājumam jānorāda, ka Soda noteikšanas noteikumu 3. punkts paredz: "Naudas sodu par Konkurences likuma 9.⁴ panta pirmajā daļā, 11. panta pirmajā daļā, 13. un 14.¹ pantā un Negodīgas tirdzniecības prakses aizlieguma likuma 5. un 6. pantā paredzēto pārkāpumu **aprēķina procentos no tirgus dalībnieka pēdējā noslēgtā finanšu gada neto apgrozījuma pirms pārkāpuma konstatēšanas dienas** [autora izcēlums]". Tātad, ja pārkāpums ir izpaudies kā LESD 101. vai 102. panta pārkāpums, tad sodu par to noteic atbilstoši tieši vai netieši iesaistīto preču vai pakalpojumu pārdošanas apjoma daļai (ko nosaka atkarībā no pārkāpuma smaguma pakāpes, reizinot to ar gadu skaitu, kuru gaitā izdarīts pārkāpums). Savukārt, ja pārkāpums ir izpaudies kā Latvijas Konkurences likuma (vai Negodīgas tirdzniecības prakses aizlieguma likuma) normu pārkāpums, tad sodu noteic procentos no pārkāpēja pēdējā noslēgtā finanšu gada neto apgrozījuma pirms pārkāpuma konstatēšanas dienas. Pirms minētajiem grozījumiem soda aprēķināšana no pārkāpēja pēdējā noslēgtā finanšu gada neto apgrozījuma pirms pārkāpuma konstatēšanas dienas bija noteikums, kas tika piemērots arī LESD 101. vai 102. panta pārkāpuma gadījumā. Grozījumu anotācijas³² 1.3. punktā norādīts: "[Soda noteikšanas noteikumu] II¹ nodaļā ir ietverta kārtība, kādā nosaka naudas soda apmēru par LESD 101. panta pirmajā daļā vai 102. pantā paredzēto pārkāpumu. Iepriekšminētā kārtība pēc būtības paredz naudas soda noteikšanas metodikā izmantot Eiropas Komisijas sagatavotās naudas sodu piemērošanas vadlīnijas par Padomes 2002. gada 16. decembra Regulas (EK) Nr. 1/2003 par to konkurences noteikumu īstenošanu, kas noteikti Līguma 81. un 82. pantā 23. panta 2. punkta a) apakšpunkta piemērošanu." Citiem vārdiem sakot, minēto grozījumu mērķis ir nodrošināt, lai gadījumos, kad Konkurences padome noteic sodu par LESD 101. vai 102. panta pārkāpumiem, tā piemērotu tādus pašus kritērijus, kādus piemēro Eiropas Komisija. No vienlīdzības principa viedokļa šādam mērķim nebūtu konceptuāla pamata iebilst. Tomēr vienlaikus vienlīdzības principa kontekstā rodas vismaz divi jautājumi: 1) vai tas ir pamatoti, ka tajos gadījumos, ja tiek piemērots sods par Konkurences likuma pārkāpumiem, sods tiek noteikts atbilstoši citiem kritērijiem nekā tajos gadījumos, ja sods tiek piemērots par saturiski tādu pašu LESD normu pārkāpumiem; 2) vai tiešām var apgalvot, ka LESD 101. vai 102. panta pārkāpumu gadījumā sods Latvijā tiek noteikts atbilstoši tādiem pašiem kritērijiem, kādus piemēro Eiropas Komisija, nosakot sodu par minēto normu pārkāpumiem?

Aplūkojot pirmo jautājumu, autors uzskata, ka šāda atšķirīgu soda noteikšanas kritēriju piemērošana nav pamatota. Nav apstrīdams, ka Konkurences likuma 11. panta pirmā daļa aizliedz saturiski tādu pašu rīcību (pārkāpumus), kas ir aizliegta ar LESD 101. panta 1. punktu. Savukārt Konkurences likuma 13. panta pirmā daļa aizliedz saturiski tādu pašu rīcību (pārkāpumus), kas ir aizliegta ar LESD 102. panta 1. punktu. Ja Konkurences likuma normu pārkāpumu gadījumā soda noteikšanai tiek piemēroti citi kritēriji, rodas situācija, ka saturiski līdzīga pārkāpuma gadījumā tiek piemēroti atšķirīgi soda noteikšanas kritēriji. Tas neatbilst vienlīdzības principam. Līdz ar to arī tajos gadījumos, ja jautājums saistīts ar Konkurences likuma 11. panta pirmās daļas vai 13. panta pirmās daļas pārkāpumiem, soda noteikšanai būtu jāpiemēro tādi paši kritēriji, kādus piemēro Eiropas Komisija LESD 101. panta 1. punkta vai 102. panta pirmā punkta pārkāpumu gadījumā.

Aplūkojot otro jautājumu, ir jārod atbilde, vai, paredzot soda noteikšanu atbilstoši pārkāpumā tieši vai netieši iesaistīto preču vai pakalpojumu pārdošanas apjoma daļai, ir nodrošināts, ka nu soda noteikšanas kritēriji pilnībā atbilst tiem, kurus piemēro Eiropas Komisija saskaņā ar Regulas 1/2003 23. panta 2. punktu, kā arī Pamatnostādņem naudas soda aprēķināšanai, piemērojot Regulas Nr. 1/2003 23. panta 2. punkta a) apakšpunktu (turpmāk – Soda noteikšanas pamatnostādnes).³³ Atbilde uz šo jautājumu ir noraidoša, jo, neraugoties uz minētajiem Soda noteikšanas noteikumu grozījumiem, vēl arvien ir konstatējamas būtiskas atšķirības sodu noteikšanas praksē.

Pirmkārt, Regulas 1/2003 23. panta 2. punkts kā priekšnoteikumu soda piemērošanai noteic, ka attiecīgais pārkāpums izdarīts tīši vai nolaidības dēļ, tādā veidā paredzot nozīmi tam, vai tirgus dalībnieks varēja paredzēt, ka tā rīcība var izrādīties pārkāpums. Ja tirgus dalībnieks to nevarēja paredzēt, Eiropas Komisija saskaņā ar Soda noteikšanas pamatnostādņu 36. punktu var piemērot tirgus dalībniekam simbolisku sodu vai arī nepiemērot to vispār, tajā pašā laikā tomēr konstatējot pārkāpumu. Šīs tiesības nepiemērot sodu (tajā pašā laikā konstatējot pārkāpumu, kā arī nosakot citus līdzekļus pārkāpuma un tā seku novēršanai) vai noteikt sodu simboliskā apmērā ir atzītas gan Eiropas Komisijas praksē,³⁴ gan arī EST judikatūrā.³⁵ Savukārt juridiskajā literatūrā šīs tiesības tiek skaidrotas kā risinājums, lai, no vienas puses, konkurences iestādes nebūtu ierobežotas konstatēt jauna veida vai satura pārkāpumus, kas iepriekš nav bijuši, bet kas pēc būtības tomēr ir uzskatāmi par

pārkāpumiem, bet, no otras puses, neradītu risku tirgus dalībniekam saņemt sodu par tādu rīcību, par kuru tam bija objektīvas iespējas iepriekš paredzēt, ka šī rīcība ir uzskatāma par pārkāpumu.³⁶ Saskaņā ar judikatūru šī paredzamība ir vērtējama, vadoties no tā, vai tirgus dalībnieks apzinās savas rīcības konkurencei negatīvo raksturu un tam šajā kontekstā ir zināmi būtiskie fakti.³⁷ Ne Konkurences likums, ne Soda noteikšanas noteikumi neparedz, ka, nosakot sodu, būtu jāvērtē, vai tirgus dalībnieks pārkāpumu veica tiši vai nolaidības dēļ.

Otrkārt, saistībā ar tirgus dalībnieka vainas pakāpi kā vienu no kritērijiem soda noteikšanā jānorāda, ka Soda noteikšanas pamatnostādņu 29. punkta otrā atkāpe paredz iespēju samazināt sodu, ja tirgus dalībnieks iesniedz pierādījumus, ka pārkāpums ir izdarīts neuzmanības rezultātā. Ne Konkurences likumā, ne Soda noteikšanas noteikumos šāds noteikums nav atrodams.

Treškārt, Soda noteikšanas noteikumu 15.1. un 15.2. punkts paredz, ka nosakot sodu, jāvērtē, vai tirgus dalībnieks bijis pārkāpuma iniciators, kā arī vai tirgus dalībniekam pārkāpumā bija aktīva vai pasīva loma. Tomēr Eiropas Komisija to pielieto kā kritēriju tikai karteļu un citu aizliegto vienošanos (LESD 101. panta pārkāpumu) gadījumos.³⁸ Soda noteikšanas noteikumos šāds precizējums nav atrodams.

Ceturtkārt, Soda noteikšanas pamatnostādņu 29. punkta piektā atkāpe paredz iespēju samazināt sodu, ja pārkāpumu veikšanu atļāvušas vai veicinājušas valsts iestādes vai normatīvie akti. Šim kritērijam ir būtiska ietekme uz soda galīgo apmēru, jo, piemērojot šo kritēriju, Eiropas Komisija mēdz samazināt sodu pat 10–60 % apmērā.³⁹

Piektkārt, Soda noteikšanas noteikumu 13.2. punkts kā kritēriju paredz pārkāpuma radītās vai iespējamās sekas. Soda noteikšanas pamatnostādnes tādu kritēriju neparedz, turklāt arī citādi pārkāpuma sekas kā soda noteikšanas kritērijs ir vismaz diskutabls. Izņemot gadījumus, kad ir konstatējama vienošanās, kuras mērķis konkurences kavēšana, ierobežošana vai deformēšana, tas, vai attiecīgā rīcība radīja vai varēja radīt negatīvas sekas konkurencei, ir daļa no paša pārkāpuma konstatēšanas un līdz ar to diez vai būtu vēlreiz vērtējama, nosakot pārkāpējam piemērojamo sodu.

Ņemot vērā šīs Soda noteikšanas pamatnostādņu un Soda noteikšanas noteikumu atšķirības, autors aicina turpināt darbu Soda noteikšanas noteikumu tuvināšanai Soda noteikšanas pamatnostādnes paredzētajiem kritērijiem, pieņemot attiecīgus Soda noteikšanas noteikumu un, iespējams, arī Konkurences likuma grozījumus. Tajos gadījumos, kad minētajām atšķirībām ir nozīme noteiktas lietas izspriešanā, ir pamats vērsties EST ar prejudiciālo jautājumu lūgumu.

Kopsavilkums

1. Konkurences tiesību publiski tiesiskās īstenošanas noteikumi, kas paredz soda noteikšanas kritērijus un no kuriem atvasināms tas, cik lielu naudas sodu konkrētā gadījumā saņems tirgus dalībnieks, kurš pārkāpis konkurences tiesības, ir uzskatāmi par materiālo, nevis procesuālo tiesību normām.
2. ES tiesību ekvivalenta vai efektīva piemērošana aptver ne tikai materiālo konkurences tiesību piemērošanu, bet arī visus iespējamus konkurences tiesību nacionālās procedūras jautājumus. Līdz ar to gan materiālo, gan procesuālo konkurences tiesību piemērošanā nebūtu pamata atsaukties uz dalībvalstu nacionālo procesuālo autonomiju.
3. Vienlīdzības principam ir būtiska nozīme arī soda noteikšanā par konkurences tiesību pārkāpumiem. Šī nozīme nav tikai vispārīga. Vienlīdzības princips saistībā ar soda noteikšanu par konkurences tiesību pārkāpumiem cita starpā paredz pienākumu gan veikt vienas lietas dalībnieku situāciju salīdzinājumu, gan konkrētu soda noteikšanas un arī atbrīvojumu piemērošanas kritēriju vērtējumu, gan arī pienākumu pienācīgi pamatot katram tirgus dalībniekam piemērotā soda apmēru kopsakarā ar citām, salīdzināmām situācijām.
4. Ievērojot gan vienlīdzības principa nozīmi ES tiesībās, gan to, ka konkurences tiesību regulējums izriet no ES tiesībām, secināms, ka tajos gadījumos, ja saistībā ar soda piemērošanu par konkurences tiesību pārkāpumu rodas jautājums par tiesību normas iztulkojumu kontekstā ar vienlīdzības principu, ir liela iespējamība, ka ir pamats uzdot attiecīgus prejudiciālos jautājumus EST.
5. Vienlīdzības principa kontekstā ir būtisks arī jautājums par Eiropas Komisijas un dalībvalstu konkurences iestāžu piemēroto soda noteikšanas kritēriju lielāku harmonizāciju. Lai gan ar 2022. gada 16. augusta Ministru kabineta noteikumiem Nr. 517 "Grozījumi Ministru kabineta 2016. gada 29. marta noteikumos Nr. 179 "Kārtība, kādā nosakāms naudas sods par Konkurences likuma 11. panta pirmajā daļā, 13. un 14.¹ pantā un Negodīgas mazumtirdzniecības prakses aizlieguma likuma 5., 6., 7. un 8. pantā paredzētajiem pārkāpumiem"" ir sperts vērā ņemams solis, lai, nosakot sodu par LESD 101. vai 102. pantā noteiktajiem pārkāpumiem, Konkurences padome noteiktu sodu atbilstoši tādiem pašiem kritērijiem, kādus piemēro Eiropas Komisija, abu iestāžu piemēroto soda noteikšanas kritēriju starpā vēl arvien pastāv būtiskas atšķirības. To ievērojot, ir nepieciešami turpmāki

grozījumi minētajos Ministru kabineta noteikumos un, iespējams, arī Konkurences likumā, lai nodrošinātu soda noteikšanu atbilstoši tādiem pašiem kritērijiem, kurus piemēro Eiropas Komisija.

6. Vienlīdzības principam neatbilst esošā situācija Latvijā, ka Konkurences likuma 11. panta vai 13. panta pārkāpumu gadījumā piemērojami soda noteikšanas kritēriji atšķiras no soda noteikšanas kritērijiem, kurus piemēro Eiropas Komisija LESD 101. vai 102. panta pārkāpumu gadījumos.

7. Ja atšķirībā Konkurences padomes un Eiropas Komisijas piemērotajos soda noteikšanas kritērijos ir nozīme lietas izspriešanā, ir pamats uzdot attiecīgus prejudiciālos jautājumus EST.

RAKSTA ATSAUCES / 39

1. Pieejams: https://lemumi.kp.gov.lv/files/documents/21210809_L%C4%93mums_Publiskojam%C4%81_versija.pdf [skatīts 11.01.2023.].
2. Skat., piemēram: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/visi-10-karteli-iesaistitie-buvnieki-konkurences-padomes-lemumu-parsudz-tiesa.a421985/> [skatīts 11.01.2023.].
3. Liguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētā versija. OJ C 326, 26.10.2012., pp. 47–390.
4. EST 1963. gada 5. februāra spriedums lietā 26/62 Van Gend en Loos, ECLI:EU:C:1963:1.
5. EST 1974. gada 16. janvāra spriedums lietā 166/73 Rheinmühlen v. Einfuhr- und vorratsstelle Getreide, ECLI:EU:C:1974:3.
6. EST 1963. gada 5. februāra spriedums lietā 26/62 Van Gend en Loos, ECLI:EU:C:1963:1.
7. EST 1982. gada 6. oktobra spriedums lietā 283/81 CILFIT, ECLI:EU:C:1974:3 16. punkts.
8. Turpat, 6. punkts.
9. EST 2018. gada 4. oktobra spriedums lietā C-416/17 Eiropas Komisija pret Francijas Republiku, ECLI:EU:C:2018:811, 108. punkts.
10. Rasnačs L. Cēloņsakarības noteikšana lietās par konkurences tiesību pārkāpumu. Jurista Vārds, 25.10.2022., Nr. 43/44 (1257/1258), 61. lpp.
11. Wish R., Bailey D. Competition Law. Ninth edition. Oxford: Oxford University Press, 2018, p. 52.
12. EST 2016. gada 21. jūlija spriedums lietā C-542/14 VM Remonts, ECLI:EU:C:2016:578, 17. punkts un tajā citētā judikatūra, 18. punkts.
13. Plašāk par nacionālo procesuālo autonomiju skat., piemēram: Kalpinova M. Nacionālās procesuālās autonomijas pieļaujamība. Jurista Vārds, 25.10.2022., Nr. 43/44 (1257/1258), 106.–111. lpp.
14. Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2016. gada 14. septembra spriedums lietā Nr. SKA-461/2016, 17. punkts.
15. Padomes Regula (EK) Nr. 1/2003 (2002. gada 16. decembris) par to konkurences noteikumu īstenošanu, kas noteikti Liguma 81. un 82. pantā. OJ L 001, 04.01.2003., pp. 0001–0025.
16. Khoo K. Regulating the Inferential Process in Alleged Article 101 TFEU Infringements. Journal of Competition Law & Economics, 2017, Vol. 13 (1), p. 46.
17. Ģenerāladvokāta Atanasija Ranta 2021. gada 28. oktobra secinājumi lietā C-267/20 Volvo and DAF Trucks, ECLI:EU:C:2021:884, 78. un turpmākie punkti.
18. EST 2022. gada 22. jūnija spriedums lietā C-267/20 Volvo and DAF Trucks, ECLI:EU:C:2022:494, rezolutīvās daļas 3. punkts.
19. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/104/ES (2014. gada 26. novembris) par atsevišķiem noteikumiem, kuri valstu tiesībās reglamentē zaudējumu atlīdzināšanas prasības par dalībvalstu un Eiropas Savienības konkurences tiesību pārkāpumiem. OJ L 349, 05.12.2014., pp. 1–190.
20. Konkurences likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 151, 23.10.2001.
21. Bobek M. Why There is no Principle of 'Procedural Autonomy' of the Member States. In: De Witte B., Micklitz H. (eds.) The European Court of Justice and Autonomy of the Member States. Intersentia, 2011, pp. 305–322. Pieejams: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1614922 [skatīts 12.01.2023.].
22. Muir E. The Essence of the Fundamental Right to Equal Treatment: Back to Origins. German Law Journal, 2019, Vol. 20, pp. 817, 818. Pieejams: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/A16AC8041343D0233E5E11445A771441/S2071832219000646a.pdf/the-essence-of-the-fundamental-right-to-equal-treatment-back-to-the-origins.pdf> [skatīts 02.01.2023.].
23. Eiropas Savienības Pamattiesību harta (2016/C 202/02). OV, 07.06.2016., C 202/389.
24. Siliņa E. Vienotā tirgus ietekme uz Eiropas Savienības konkurences tiesību regulējumu. Jurista Vārds, 25.10.2022., Nr. 43/44 (1257/1258), 10. lpp.
25. Prosser T. The Limits of Competition Law: Markets and Public Services. Oxford: Oxford University Press, 2005, p. 28.
26. EST 2022. gada 16. jūnija spriedums lietā C-697/19 P Sony Corporation, ECLI:EU:C:2022:478, 158. punkts.

27. Ģenerāladvokāta Džovanni Pitruccellas 2021. gada 3. jūnija secinājumi lietās no C-697/19 P līdz C-700/19 P Sony Corporation, ECLI:EU:C:2021:452, 160. punkts.
28. Dunne N. Convergence in competition fining practices in the EU. *Common Market Law Review*, 2016, Vol. 53 (2), p. 19, 21, 32 Pieejams: https://eprints.lse.ac.uk/66156/1/Dunne_Convergence_in_Competition.pdf [skatīts 02.01.2023.].
29. EST 2021. gada 18. marta spriedums lietā C-440/19 P Pometon, ECLI:EU:C:2021:214, 149.–152.punkts.
30. Grozījumi Ministru kabineta 2016. gada 29. marta noteikumos Nr. 179 "Kārtība, kādā nosakāms naudas sods par Konkurences likuma 11. panta pirmajā daļā, 13. un 14. ¹ pantā un Negodīgas mazumtirdzniecības prakses aizlieguma likuma 5., 6., 7. un 8. pantā paredzētajiem pārkāpumiem". *Latvijas Vēstnesis*, 25.08.2022., Nr. 164.
31. Ministru kabineta noteikumi 2016. gada 29. marta Nr. 179 "Kārtība, kādā nosaka naudas sodu par konkurences tiesību un negodīgas tirdzniecības prakses aizlieguma pārkāpumiem un piespiedu naudu par Konkurences padomes noteiktā tiesiskā pienākuma nepildīšanu". *Latvijas Vēstnesis*, 31.03.2016.,Nr. 62.
32. Pieejama: <https://tapportals.mk.gov.lv/annotation/67009b9e-8723-4151-be19-47f06732421f#> [skatīta 08.01.2023.].
33. Pamatnostādnes naudas soda aprēķināšanai, piemērojot Regulas Nr. 1/2003 23. panta 2. punkta a) apakšpunktu. OJ C 210, 01.09.2006., pp.2–5.
34. Skat., piemēram, Eiropas Komisijas 2014. gada 29. aprīļa lēmuma lietā Nr. AT.39985 Motorola – Enforcement of GPRS Standard Essential Patents 561. punktu.
35. Skat., piemēram, EST 1991. gada 3. jūlija sprieduma (piektā palāta) lietā C-62/86 AKZO Chemie BV, ECLI:EU:C:1991:286, 163. punktu.
36. Eben M. Fining Google: Missed Opportunity for Legal Certainty? *European Competition Journal*, p. 7. Pieejams: <https://www.sub-rosa.be/img/cms/BLOG/M%20Eben%20Fining%20Google.pdf> [skatīts 08.01.2023.].
37. Skat., piemēram, Vispārējās tiesas 2012. gada 29. marta sprieduma lietā T-336/07 Telefonica u.c., ECLI:EU:T:2012:172, 320. punktu.
38. Geradin D., Sadrak K. TILEC Discussion Paper DP 2017-018. The EU Competition Law Fining System: A Quantitative Review of the Commission Decisions between 2000 and 2017. Tilburg University, April 2017, pp. 34–40. Pieejams: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2958317 [skatīts 08.01.2023.].
39. Skat., piemēram, Eiropas Komisijas 2003. gada 21. maija lēmuma lietā COMP/C-1/37.451, 37.578, 37.579 Deutsche Telekom AG 212. punktu; Eiropas Komisijas 2008. gada 15. oktobra lēmuma lietā COMP/39188 Bananas 467. punktu.

ATSAUCE UZ ŽURNĀLU

Rasnačs L. Vienlīdzības princips sodu noteikšanā par konkurences tiesību pārkāpumiem. *Jurista Vārds*, 31.01.2023., Nr. 5 (1271), 6.-11.lpp.